

JUSTIITSMINISTEERIUM

Analüüs ja ettepanekud konfiskeeritud vara ja asitõendite haldamise ja müügi tõhustamiseks

Kriminaalpoliitika analüüs 4/2020

Markus Kärner
Justiitsministeerium

Lühikokkuvõte

- ❖ 2017. aastal anti konfiskeeritud vara valitsemine 15 maavalitsuse käest üle Siseministeeriumile ja Rahandusministeeriumile.
- ❖ Alates 2017. aastast vaitsetakse konfiskeeritud samadel alustel ülejäänud riigivaraga: konfiskeeritud vara müüakse, hävitatakse või antakse tasuta kasutada.
- ❖ Aasta keskmine konfiskeeritud vara võõrandamisest saadud tulu perioodil 2017-2019 oli 800 918 eurot. Kolme aasta kogutulu on 2 402 755 eurot.
- ❖ Konfiskeeritud vara valitsejad kasutavad võimalust vara tasuta kasutada andmiseks.
- ❖ PPA-s on suur müümata konfiskeeritud vallasasjade jääk.

- ❖ Peamine ettepanek: tuleb luua ühtne infotehnoloogiline lahendus, mis annab ülevaate äravõetud varade liikumise ahelast (äravõtmisest realiseerimiseni) ning mida kasutaksid uurimisasutused, prokuratuur ja kohtud. Kõnesoleva lahenduse loomiseks tuleb jätkata juba käimasolevate prokuratuuri infosüsteemi (PRIS) arendustega, mille raames võimaldatakse kriminaalmenetluses ära võetud objektide kajastamist infosüsteemis. Selleks, et ära võetud vara oleks jälgitav kogu menetluse vältel, tuleb tagada, et objektide funktsionaalsust toetaks kohtute infosüsteem (KIS) ning et seda kasutaksid ka uurimisasutused. Lisaks menetluse lihtsustamisele ja tõhustamisele ning parema ülevaate ja statistika kogumisele aitaks see ühtlasi lahendada järgmised probleemid:
 - Ei ole tagatud, et kõik menetlusotsused, millega vara riigi omandisse antakse, jõuavad riigivara valitsejani.
 - Menetlust lõpetavates lahendites ei võeta alati seisukohta kõikide äravõetud esemete osas.

- ❖ Väheväärtuslike samaliigiliste asjade korral (nt konfiskeeritud mobiiltelefonid, autoromud) võiks kaaluda asjade korruga otsustuskorras võõrandamist.
- ❖ Arestitud ja konfiskeeritud sõidukite hoiustamistingimused vajavad parandamist.
- ❖ Vara konfiskeerimine „tsiviilhagi katteks“ raskendab konfiskeeritud vara valitsemist.
- ❖ Tsiviilhagi tagamiseks aresti alla jäetud vara hoiustamise ja realiseerimise regulatsioon vajab täiendamist.
- ❖ Tsentraliseeritud konfiskeeritud vara haldamise ja müügiga tegeleva asutuse loomine (või selle funktsiooni üle andmine kohtutäituritele) tõhustaks ilmselt konfiskeeritud vara võõrandamise protsessi, kuid selle suurem kasumlikkus võrreldes kehtiva süsteemiga ei ole selge. Konfiskeeritud vara haldamise ülesande üleandmine tsentraliseeritud asutusele või kohtutäituritele ei vabastaks PPA-d ja MTA-d vajadusest säilitada vara hoiustamise võimekus.

Sisukord

Lühikokkuvõte.....	2
Sisukord.....	3
Sissejuhatus.....	4
Varasemad uuringud, analüüsid ja ettepanekud	5
2017. jaanuaris jõustunud seadusemuudatused	7
Rahvusvahelisest õigusest tulenevad nõuded.....	10
Kehtiv õiguslik regulatsioon.....	11
Asitõendi või arestitava vara äravõtmine ja hoidmine	11
Asitõendi või arestitud vara võõrandamine menetluse kestel.....	11
Asitõendiga võetavad meetmed ja vara konfiskeerimine	14
Riigi omandisse läinud vara üleandmine ja valitsemine	14
Konfiskeeritud vara ja asitõendite haldamine ja müük praktikas.....	16
Siseministeeriumi valitsemisala (Politsei- ja Piirivalveamet)	16
Rahandusministeeriumi valitsemisala (Maksu- ja Tolliamet ning kinnisvara ja väärtpaberite valitsemine).....	20
Maksu- ja Tolliamet.....	20
Kinnisvara ja väärtpaberid	23
Kohtutäiturite võimalik roll konfiskeeritud vara müümisel	25
Statistika, järeldused ja ettepanekud	27

Sissejuhatus

2017. aasta jaanuaris jõustusid seadusemuudatused, mis muutsid oluliselt senist konfiskeeritud vara valitsemise korda. Konfiskeeritud vara valitsemine läks seniselt 15 maavalitsuselt üle Siseministeriumile ja Rahandusministeriumile ning vara valitsema volitatud asutusteks said Politsei- ja Piirivalveamet ning Maksu- ja Tolliamet, kes hoidsid ka seni suuremat osa süüteomenetluses ära võetud varast, kuid ei tegelenud selle võõrandamisega. Muudatuse järel muutus konfiskeeritud vara valitsemine ka paindlikumaks ning seda valitsetakse muu riigivaraga samadel alustel.

Käesolev analüüs on kavandatud ühe tegevusena Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2019-2023 punkti 2.9 „Ennetame, tõkestame ja avastame korrupsiooni, finantskuritegevust ja rahapesu, arendame kriminaaltulu konfiskeerimise võimekust“ all.

Analüüsi koostamisel kohtuti Siseministeriumi, Rahandusministeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti, Maksu- ja Tolliameti ning prokuratuuri esindajatega, et kaardistada võimalusi konfiskeeritud vara ja asitõendite haldamise ja müügi tõhustamiseks. Maakohtutele edastati ettepanek arvamuse avaldamiseks, kuid ühtegi probleemkohta välja ei toodud.

Varasemad uuringud, analüüsid ja ettepanekud

Arestitud ja konfiskeeritud vara haldusega seonduvat on varasemalt korduvalt uuritud ning ministeeriumite ja riigiasutuste vahel on sel teemal aastate jooksul toimunud arvukalt diskussioone.¹

2010. aasta Justiitsministeeriumi analüüsis [„Konfiskeerimise regulatsiooni rakendumise ülevaade“](#) toodi probleemidena esile:

- Arestitud vara müümine menetluse on praktikas problemaatiline juhtudel, mil vara väärtus küll väheneb, kuid mitte kiiresti (nt sõidukid).
- Konfiskeeritud vara realiseerimine, kui vara on antud hoiule süüdistatavale endale. Maavalitsustel on keeruline pahatahtlikult vara üleandmisest kõrvalehoidvate süüdistatavate käest konfiskeeritud vara kätte saada.
- Arestitud vara hoidmine, mille osas kriminaalmenetluse seadustik ei ole üks-üheselt selge, kus peaks hoidma asitõendeid, kui kriminaaltoimik saadetakse prokuratuuri või kohtusse.

2011. aastal viis Siseministeeriumi siseauditi osakond läbi Politsei- ja Piirivalveametis (sh prefektuurides) ning kolmes maavalitsuses auditi „Asitõendite, leidude ja konfiskeeritud varade arvestus ja käitlemine“. Auditi eesmärgiks oli anda hinnang asitõendite, leidude ja konfiskeeritud vara arvestust ja käitlemist reguleerivate õigusaktide olemasolule ja asjakohasusele ning nendes kehtestatud nõuete täitmisele valitsemisalas. Auditi tulemusel leiti muuhulgas:

- Puudub tsentraalne ülevaade asitõendite ja konfiskeeritud varade ning leidude käitlemisest, kogustest ja hoidmistingimustest;
- Riigivaraseaduse regulatsioon muudab konfiskeeritud vara realiseerimise teatud juhtudel ebamõistlikuks;
- Riigil puudub ühtne asitõendite ja muude ära võetud varade hoidmise süsteem;
- Puudub regulatsioon väheväärtuslike asjade hävitamiseks.

2013. aasta veebruaris koostasid Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti ning Harju maavalitsuse esindajad justiits- ja siseministri kohtumiseks memo, milles käsitleti asitõendite, arestitud ning konfiskeeritud vara ja leidude teemat. Memos esitati järgmised ettepanekud:

- Tsentraliseeritud üksuse või asutuse loomine, kes tegeleks asitõendite ja süüteo menetluses äravõetud varade ning leidudega algusest lõpuni. Otsustuskohtadena toodi välja:
 - Kas luua olemasoleva süsteemi baasil PPA juurde süüteo menetluses äravõetud vara haldamisega tegelev iseseisev üksus või asutus?;
 - Kas luua eraldi uus asutus Siseministeeriumi, Rahandusministeeriumi või Justiitsministeeriumi haldusalasse?;
 - Kas anda varade haldamine üle mõnele olemasolevale institutsioonile, näiteks kohtutäituritele või Riigi Kinnisvara AS-le?
- Seadusandliku regulatsiooni korraldamine, sealhulgas:
 - Kehtestada uus konfiskeeritud jm vara hoidmise, haldamise, realiseerimise jne kord, millega oleks võimalik lahendada osaliselt ka eespool välja toodud probleemid.

¹ Järgnev ülevaade tugineb osaliselt 2014. aasta novembris kooskõlastusele esitatud [väljatöötamiskavatsusel](#) asitõendite, leidude ja konfiskeeritud varade arvestuse ja käitlemise regulatsiooni korrastamiseks.

- Korrastada leidudega seotud seadusandlus.
- Täiendada kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse § 2 loetelu, lisades sinna uue erandina ka konfiskeeritud või arestitud kinnisvara.
- Vara realiseerimise põhimõtete muutmine, sealhulgas:
 - Vara realiseerija peaks saama teatud reeglite alusel ise otsustada, kellele mingi vara anda.
 - Kaaluda võiks realiseerimisest saadud tulu suunamist menetlusasutustele, prokuratuurile, kohtule eesmärgiga tõhustada varade konfiskeerimist (nt väljaõpete, koolituste korraldamiseks, abipolitseinike väljaõpetamiseks jne), samuti kuriteoennetuse tõhustamiseks.

2017. jaanuaris jõustunud seadusemuudatused

01.01.2017 jõustus karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine)², millega võeti Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus. Samuti korrastati, lihtsustati ja muudeti paindlikumaks asitõendite, konfiskeeritud vara ja leidude käitlemist.³

- ❖ **Konfiskeeritud vara valitsejaks määrati maavalitsuste asemel Rahandusministeerium juhul, kui vara on konfiskeeritud Maksu- ja Tolliameti menetluse käigus (vallasasjade korral on riigivara valitsema volitatud asutuseks Maksu- ja Tolliamet) või kui konfiskeeriti kinnisasi või väärpaber, ja Siseministeerium (riigivara valitsema volitatud asutuseks on Politsei- ja Piirivalveamet), kui vara on konfiskeeritud muude asutuste menetluste käigus**

Kuni 2017. aasta jaanuarini kehtisid asitõendite käitlemise, vara arestimise ja konfiskeeritud vara võõrandamise põhimõtted ajast, mil igas maakonnas oli eraldiseisev politseiprefektuur ja maakohus. Seetõttu lähtuti varasemas regulatsioonis põhimõttest, et asitõendeid, arestitud vara ja konfiskeeritud vara käideldakse maakonnapõhiselt. Eelnõu koostamise ajaks olid politseiasutused koondatud üheks Politsei- ja Piirivalveametiks, maakohtud ühendatud neljaks maakohtuks, kuid konfiskeeritud varaga tegeles endiselt 15 maavalitsust. Kuna kõik maavalitsused tegid konfiskeeritud varaga sarnaseid toiminguid, pidi kõigil neil olema selleks ka kompetents ning ressursid, sõltumata sellest, kas ja kui palju neil konfiskeeritud vara mingil perioodil on vaja käidelda. Eelnõuga leiti, et otstarbekas on jätta konfiskeeritud vara käitlemine kahele asutusele – Politsei- ja Piirivalveametile ning Maksu- ja Tolliametile, kuna enamik konfiskeeritavast varast on konfiskeerimisotsuse tegemiseni juba kas Politsei- ja Piirivalveametis või Maksu- ja Tolliametis hoiul. Mõlemal asutusel on hoiukohad ning vara võõrandamise, haldamise ja hävitamise kompetents. Seega muudeti riigivaraseadust (RVS) ning anti konfiskeeritud vara käitlemine maavalitsuste asemel Siseministeeriumi ja Rahandusministeeriumi valitsemisalasse ning vastavalt Politsei- ja Piirivalveameti ning Maksu- ja Tolliameti korraldada, kes nii või teisiti on peaaegu kogu konfiskeeritava vara hoidjad.

Eelnõu seletuskirjas hinnati, et seaduse jõustumisel tuleb töömahu Politsei- ja Piirivalveametisse koondumise tõttu seal ümber korraldada töö ühel teenistuskohal, kus hakatakse tsentraliseeritult korraldama konfiskeeritud vara haldamist ja realiseerimist. Ümberkorraldatav teenistukoht tegeles juba teisaldatud, sealhulgas hiljem konfiskeerimisele minevate ja maavalitsustele üleantavate sõidukite hoiustamise ja realiseerimise korraldamisega.

Maksu- ja Tolliametis täiendavaid konfiskeeritud varaga tegelevaid töökohti eelnõu seletuskirja kohaselt vaja ei olnud, kuna amet juba käitles ja võõrandas tolliseaduse alusel konfiskeeritud varasid tollioksjonitel ning muude menetluste käigus konfiskeeritud varad moodustavad vähemuse (Maksu- ja Tolliamet võõrandas ise tollioksjonitel viimase aasta jooksul enne seaduse jõustumist keskmiselt 132 vara kuus, samal ajal kui maavalitsustele anti võõrandamiseks keskmiselt 2,8 vara kuus).

Eelnõus nähti ette, et edaspidi väheneb maavalitsuste tööaeg varadega seotud toimingute tegemiseks ning vähenevad kulud vajaliku kompetentsi omamiseks. Maavalitsuste hinnangute

² RT I, 31.12.2016, 2.

³ Ülevaade tugineb valdavas ulatuses Riigikogu XIII koosseisu seaduseelnõu [308 SE](#) seletuskirjal.

põhjal vabaneb maavalitsuste tööaega ühes aastas ligikaudu 4,3 ametikoha ulatuses, millest pool on Harju Maavalitsuse praegune koormus ning teine pool jaguneb ülejäänud 14 maavalitsuse vahel.

Eelnõu seletuskirjas leiti, et kuivõrd konfiskeeritud vara on enne konfiskeerimist juba enne 2017. aasta jaanuari hoiul Politsei- ja Piirivalveametis või Maksu- ja Tolliametis, siis nende ametite kulud hoiukohtadele ei suurene. Samas maavalitsused vabanevad konfiskeeritud vara hoiustamise korraldamisest (spetsiaalsete hoiukohtade puudumine oli üheks probleemiks).

❖ **Muudeti paindlikumaks konfiskeeritud varale ühiskondlikult kõige kasulikuma rakenduse leidmine, võimaldades riigivara valitsejal valitseda konfiskeeritud vara muu riigivaraga võrdsetel alustel**

Kuni 2017. aasta jaanuarini kehtinud kord nägi ette, et riigi omandisse läinud asitõendeid ja konfiskeeritud vara võib üksnes võõrandada või hävitada (kui kohtuotsus ei näe otse ette teistsugust toimingut). Tegelikult oleks võimalik leida konfiskeeritud varale rohkem kasutust nii riigi kui ka kohalike omavalitsuste huvides neile pandud avalike ülesannete täitmisel (näiteks arvutid koolides või riided hoolekandeesutustes kasutamiseks), koolitustel (näiteks avariilised sõidukid Päästeameti sõidukite lahtilõikamise koolitusel, sisseehitatud peidikutega sõidukid Maksu- ja Tolliameti või Politsei- ja Piirivalveameti ametnike ja koerte koolitusel) jms. Seetõttu sätestati, et alates 2017. aasta jaanuarist toimub konfiskeeritud vara valitsemine ülejäänud riigivaraga võrdsetel alustel.

❖ **Täpsustati ära võetud eseme omanikule tagastamise korda**

KrMS § 124 lg-t 3 täpsustati selliselt, et asitõend või äravõetud ese tagastatakse omanikule või senisele õiguspärasele valdajale üldjuhul asitõendi hoiustamise kohas. Menetluspraktika kohaselt on enamik asitõendeid koondatud Politsei- ja Piirivalveameti prefektuuride keskustes olevatesse hoidlatesse. Varem kehtinud õigus ei sätestanud, kas asitõendi tagastamiseks peab uurimisasutus selle toimetama kohta, kus see ära võeti (kusjuures äravõtmise koht ei pruugi olla sama kui asitõendi seadusliku valdaja elukoht), valdaja või seaduspärase omaniku poolt nimetatud kohta või piisab isiku teavitamisest, kust asitõendi kätte saab, ning isik peab sellele ise järgi tulema.

❖ **Asitõendite hoidmise koha regulatsiooni täpsustati ja viidi tegelikkusega kooskõlla**

KrMS § 125 lg-t 1 ning Vabariigi Valitsuse 30.07.2004 määruse nr 263 „Konfiskeeritud vara võõrandamise, üleandmise ja hävitamise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord“ § 10 teist lauset muudeti nii, et oleks selge, et asitõendit võib hoida nii uurimisasutus, prokuratuur kui kohus. Kui kriminaalasi antakse ühelt menetlejalt teisele, antakse koos toimikuga üle asitõendid üksnes siis, kui vastuvõttev menetleja peab seda vajalikuks. Varasemalt nägi säte ette, et asitõendit hoitakse menetleja juures. Üldjuhul on KrMS-is kasutatud terminit „menetleja“ sellises tähenduses, et selle all mõeldakse seda menetlejat, kellel on vastavas menetlusfaasis menetlustoimingute tegemise õigus. Kui uurimisasutuses on menetlus lõpule jõudnud ja materjalid kohtusse jõudnud, ei ole uurimisasutus enam menetleja. Üldjuhul jäävad aga asitõendid kriminaalasi uurimist läbi viinud uurimisasutuse hoidlasse, sest prokuratuuril ja kohtutel ei ole võimalust sellises mahus asitõendeid hoiustada ning selle tekitamine ei oleks majanduslikult otstarbekas.

❖ **Loodi võimalus omaniku huvipuuduse tõttu riigi hoiule jäänud vara võõrandamiseks või hävitamiseks**

KrMS § 126 täiendati lõikega 1², mille järgi võib asitõendi hoidja selle RVS-s sätestatud korras võõrandada või hävitada, kui asitõendi seaduslik valdaja ei ole seda kuue kuu jooksul tagastamisotsusest teadasaamisest ära viinud. Varem kehtinud KrMS-i järgi selline võimalus puudus. Asitõendi hoidja ainus võimalus vabaneda sellise asitõendi hoidmisest, millele seaduslik valdaja järele ei tule, oli pöörduda kohtu poole taotlusega vaadata asitõendi kohta tehtud otsus üle, kuid ka sellisel juhul ei ole sätestatud, millal on asitõendit hoidval asutusel õigus pöörduda kohtu poole otsuse uuesti ülevaatamiseks. Asitõendit puudutavate otsuste uuesti ülevaatamise taotluste esitamine ning läbivaatamine koormas asitõendit hoidva asutuse menetlejaid ning kohtuid vähetähtsa toiminguga. Seaduse täpsustamine võimaldab asitõendi hoidjal asitõendi hävitada või võõrandada ilma uuesti kohtu poole pöördumata, kui asitõendi seaduslik valdaja ei ole seda mõistliku aja jooksul otsusest teadasaamisest arvates ära viinud.

Rahvusvahelisest õigusest tulenevad nõuded

- ❖ **Euroopa Nõukogu konventsioon rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise kohta ([CETS No 198](#))**

Eesti poolt allkirjastatud, kuid ratifitseerimata konventsiooni artikkel 6 sätestab nõuded arestitud vara haldamisele. Konventsiooni kohaselt peab osalisriik võtma vajalikud õiguslikud ja muud meetmed, mis võimaldavad tagada arestitud vara nõuetekohase haldamise.

- ❖ **Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv [2014/42/EL](#) kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus**

Direktiivi artikkel 10 sätestab nõuded arestitud ja konfiskeeritud vara haldamisele. Artikkel 10 sätestab, et liikmesriik võtab vajalikud meetmed, et tagada võimaliku hilisema konfiskeerimise eesmärgil arestitud vara nõuetekohane haldamine, näiteks luues keskse ameti, spetsiaalsed bürood või samaväärsed mehhanismid. Need meetmed peavad hõlmama võimalust vara vajaduse korral müüa või üle anda. Lisaks peab liikmesriik kaaluma selliste meetmete võtmist, mis võimaldavad konfiskeeritud vara kasutada avalikes huvides või sotsiaalsetel eesmärkidel.

Direktiivi artikkel 11 eeldab, et liikmesriik kogub asjakohastelt asutustelt korrapäraselt igakülgset statistikat ja säilitab seda. Kogutud statistika saadetakse komisjonile igal aastal ja see sisaldab järgmisi andmeid:

- a) täitmisele pööratud arestimisotsuste arv,
- b) täitmisele pööratud konfiskeerimisotsuste arv,
- c) arestitud vara hinnanguline väärtus, vähemalt arestimise ajal võimalikuks peetud hilisema konfiskeerimise eesmärgil arestitud vara puhul,
- d) tagasivõidetud vara hinnanguline väärtus konfiskeerimise ajal.

- ❖ **Rahapesuvastase töökonna ([FATF](#), ingl **Financial Action Task Force**) soovitused**

FATF soovitustete 4 ja 38 tõlgendav märkus sätestab, et riigid peaksid kehtestama mehhanismid, mis võimaldavad nende pädevatel asutustel blokeeritud, arestitud või konfiskeeritud vara efektiivselt hallata ja vajaduse korral käsutada. Need mehhanismid peaksid olema kohaldatavad nii siseriiklike menetluste kontekstis kui ka välisriikide taotluste alusel.

Kehtiv õiguslik regulatsioon

Asitõendi või arestitava vara äravõtmine ja hoidmine

Kriminaalmenetluses võetakse objekte ära üldjuhul kahel põhjusel. Tegemist on kas asitõenditega või arestitava varaga.

KrMS § 124 lg 1 kohaselt on asitõend kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamiseseme asjaolude selgitamisel.

KrMS § 142 lg 1 kohaselt on vara arestimise eesmärk tsiviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise ja varalise karistuse tagamine. Vara arestimine seisneb kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud, tsiviilkostja või kolmanda isiku või rahapesu või terrorismi rahastamise objektiks oleva vara üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises.

Üldreeglina hoitakse KrMS § 125 lg 1 kohaselt asitõendit kriminaaltoimikus, uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu asitõendite hoidlas või muus tema valduses olevas ruumis või valvataval territooriumil või ekspertiisiasutuses. Asitõendi võib anda ka vastutavale hoiule (KrMS § 125 lg 2). Asitõendi hoidja peab tagama asitõendi puutumatus ja säilimise (KrMS § 125 lg 3). Neid sätteid kohaldatakse ka ära võetud arestitud vara suhtes (KrMS § 125 lg 6).

KrMS § 142 lg 7 kohaselt arestitud vara võetakse ära või antakse vastutavale hoiule. Vara antakse vastutavale hoiule hoiulepingu alusel. Vara hoidja tagab vara säilimise ning teda hoiatatakse, et vara loata kasutamine, käsutamine või selle tahtlik kahjustamine toob kaasa kriminaalkaristuse.

Probleemina on välja toodud, et KrMS ei võimalda kohtueelses menetluses tagastada asitõendit või ära võetud vara kannatanule, kui kahtlustatav või süüdistatav sellega ei nõustu. Näitena võib tuua olukorra, kus pandimajast avastatakse kannatanule kuuluv jalgratas, kuid pandimaja tegevuses ei tuvastata kuriteo tunnuseid ning samuti ei ole võimalik tuvastada, kes pani jalgratta varguse toime. Riigikohus on asunud seisukohale, et kohtueelses menetluses tuleb asitõendi tagastamisel lähtuda valduse seaduslikkuse presumptsioonist ning ära võetud eseme omandiküsimust on võimalik lahendada üksnes kohtumenetluses ning kohtuotsusega.⁴

Asitõendi või arestitud vara võõrandamine menetluse kestel

Menetluse kestel on asitõendeid võimalik võõrandada järgmistel juhtudel:

- 1) Kui tegemist on kiiresti rikneva asitõendiga, mida ei ole võimalik tagastada seaduslikule valdajale (KrMS § 126 lg 1);
- 2) Kui tegemist on asitõendiga, mida ei ole võimalik tagastada seaduslikule valdajale ning mille hoidmise kulu on ebamõistlikult suur (KrMS § 126 lg 2).

⁴ RKKKm 17.04.2012, nr [3-1-1-35-12](#), p 8-15.

Esimesel juhul on võõrandamine lubatud menetleja määruse alusel, teisel juhul prokuratuuri taotlusel ning eeluurimiskohtuniku määruse alusel. Esimesel juhul kantakse müügist saadud raha riigituludesse. Teisel juhul see summa arestitakse (kõrvalmärkusena võib välja tuua, et taoliseks erisuseks puudub ilmselt põhjus).

Konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara on menetluse kestel võimalik võõrandada:

- 1) Prokuratuuri taotlusel ja omaniku nõusolekul ning eeluurimiskohtuniku määruse alusel (KrMS § 126 lg 2¹ ls 1);
- 2) Prokuratuuri taotlusel ning eeluurimiskohtuniku määruse alusel omaniku nõusolekuta, kui selle hoidmise kulu on ebamõistlikult suur või kui see on vajalik, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine (KrMS § 126 lg 2¹ ls 2).

Konfiskeeritud vara haldamisega tegelevad praktikud on probleemina välja toonud, et eeskätt arestitud sõidukite korral oleks vara kohene võõrandamine ning võõrandamisest saadud summa arestimine kõige otstarbekam, sest sõidukite väärtus väheneb kiiresti. Arestitud vara võõrandamiseks ei anna omanik sageli nõusolekut. Riigikohus on aga arestitud vara ilma omaniku nõusolekuta võõrandamise alust tõlgendanud kitsendavalt⁵:

„7.2 Kriminaalmenetluse seadustiku § 126 lg-s 2¹ sätestatud - seega siis konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara võõrandamist - ei ole mingil juhul õige käsitada iseseisva kriminaalmenetluse tagamise meetmena. Selle meetme puhul saab tegemist olla vaid sellise sammuga, mida võidakse erandjuhul kasutada arestitud vara suhtes, ilma et seejuures moonutataks vara arestimise olemust - selle ajutisust. Aktsepteerida ei saa mõttekäiku, nagu muutuks kord juba arestitud vara puhul mingil hetkel ebaoluliseks vara arestimise ajutine iseloom ja edasiselt oleks ainumäärav vaid menetleja huvi säilitada iga hinna eest arestitud vara olemasolev väärtus. Vara arestimise olemuse moonutamise oht vara võõrandamisel on mõistetavalt eriti suur siis, kui vara võõrandatakse ilma selle omaniku nõusolekuta, seega nii, nagu seda põhimõtteliselt võimaldaks KrMS § 126 lg 2¹ teise lause tekst. Arestitud vara ilma selle omaniku nõusolekuta võõrandamine on käsitatav ka süütuse presumptsiooni olulise riivena, sest selliselt toimides välistatakse võimalus, et kriminaalmenetluse tulemiks võib olla ka näiteks süüdistatava õigeksmõistmine või muul põhjusel arestitud vara konfiskeerimise välistatus.

8. PS § 32 lg 1 sätestab, et igäühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igäühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvitus või selle suurus. Omandiõiguse riive intensiivsus ühelt poolt vara arestimisel ja teiselt poolt arestitud vara omaniku nõusolekuta võõrandamisel KrMS § 126 lg 2¹ teise lause alusel ei ole võrreldavad: arestitud vara võõrandamisel selle vara endise omaniku omandiõigus lakkab olemast. Tõsi, vastavalt Vabariigi Valitsuse 30. juuli 2004. a määruse nr 263 § 11³ lg-le 2 võib võõrandatud vara endine omanik hiljem omandada vara võõrandamisest saadud raha koos intressidega. See ei tähenda aga, et isik, kelle arestitud vara ilma tema nõusolekuta võõrandati, ei oleks omandist PS § 32 lg 1 mõttes ilma jäänud (vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. veebruari 2006. a otsus asjas nr 3-2-1-168-05, p 9). Lisaks ei pruugi müügisumma alati olla isiku jaoks kaotatud esemega samaväärne. Näiteks võib omanikul olla asja vastu eriline huvi isiklike põhjuste tõttu (VÕS § 134 lg 4). Ka kasutuses olev tarbeese (nt sõiduauto) võib isikule olla väärtuslikum kui sama vanuse ja kulumisastmega pruugitud ese, mille isik saaks endale müügisumma eest soetada. Lisaks on oht, et riigi läbiviidaval vara müügil (enampakkumisel) saadav hind osutub väiksemaks kui hind, mis isikul õnnestuks saada vara ise müües. Lõpuks ei ole välistatud seegi, et ajaks, mil arestitud vara müügist laekunud summa Vabariigi Valitsuse 30. juuli 2004. a määruse nr 263

⁵ RKKKm 03.10.2013, nr [3-1-1-74-13](#), p 7.2-15.

§ 11³ lg 2 alusel omanikule tagastatakse, on võõrandatud vara turuhind tõusnud ja isikul ei ole saadud summa eest võimalik võõrandatud esemega samaväärset eset soetada.

9. Juba KrMS § 126 lg 2¹ esimese ja teise lause võrdlusest nähtub, et üldjuhul saab arestitud vara võõrandada üksnes vara omaniku nõusolekul ja vara võõrandamine omaniku nõusolekuta on erand. See erand on kohaldatav juhul, kui võõrandamine on vajalik, et hoida ära vara väärtuse vähenemine "olulisel määral". Pidades silmas PS § 32 lg-s 1 sätestatud, tuleb asuda seisukohale, et arestitud vara sundkorras võõrandamise lubatavus ei sõltu siiski mitte üksnes sellest, mil määral vara väärtus võib selle võõrandamata jätmisel väheneda, vaid ka sellest, kuivõrd põhjendatud ja kaalukas on omaniku huvi arestitud vara võõrandamist vältida.

10. Vara võõrandamine KrMS § 126 lg 2¹ teise lause alusel toimub olukorras, kus varalist kohustust (riigi konfiskeerimisnõuet), mille tagamiseks vara arestiti, pole veel kohtuotsusega kindlaks määratud ja seega pole ka teada, kas selline kohustus üldse tekib. On olemas üksnes põhjendatud kahtlus, et tulevikus võidakse kohaldada konfiskeerimist või selle asendamist. Sellises olukorras peavad arestitud vara sundkorras võõrandamist õigustama ülekaalukad põhjused.

11. Arvestades seda, kuivõrd intensiivselt riivab arestitud vara omaniku nõusolekuta võõrandamine PS §-st 32 tulenevat põhiõigust, peab KrMS § 126 lg 2¹ teist lauset tõlgendama nii, et oleks tagatud kõnealuse sätte kooskõla põhiseadusega. KrMS § 126 lg 2¹ teise lause põhiseaduskonformne tõlgendus tähendab eeskätt, et arestitud vara võõrandamise eeldusi tuleb käsitada kitsendavalt, võõrandamise otsustamise korda aga isiku menetluslikke õigusi laiendavalt.

12. Arestitud eseme sundkorras võõrandamise lubatavus tuleb välja selgitada vastandlike huvide kaalumise teel, kusjuures võõrandamist saab pidada lubatavaks vaid juhul, kui vara väärtuse eeldatav vähenemine kaalub selgelt üles omaniku huvi mitte vahetada konkreetse eseme omandit selle müügisumma vastu.

13. Hindamaks, millises ulatuses võib vara väärtus eseme võõrandamata jätmisel väheneda, on muu hulgas vaja prognoosida ka kriminaalmenetluse kestust, s.o määratleda eeldatav aeg, mis võib kuluda arestitud vara saatuse otsustamiseni. Vara sundmüüki taotlev prokuratuur peab esitama kohtule omapoolse põhjendatud hinnangu. Tähtsusetu pole seegi, kas kohtueelne menetleja on pärast vara arestimist toimetanud kriminaalmenetlust vähemalt mõistliku tempoga.

14. Vastus küsimusele, kuivõrd kaalukaks saab pidada omaniku huvi arestitud eseme omandi säilitamise vastu, sõltub erinevatest teguritest. Nii nagu ka eelnevalt punktis 8 märgitud, tuleb arvestada, kas omanikul on konkreetse eseme suhtes isiklikel põhjustel eriline huvi (VÕS § 134 lg 4); kuivõrd keerukas on uue samaväärse asja hankimine; kas arestitud asi on asendatav või asendamatu (TsÜS § 51), äratarvitav või äratarvitamatu (TsÜS § 52); kas isik omandas eseme kasutamiseks või edasivõõrandamiseks; kas eset kasutati isiklikus tarbimises või majandus- ja kutsetegevuses. Oluline on silmas pidada ka eseme käibevoimelisust ja asjaolu, kas eseme võõrandamisel riigi korraldatava enampakkumise teel on tõenäoline saada eseme eest õiglase turuhind.

15. Arestitud vara väärtuse olulise vähenemise vältimiseks on selle omaniku nõusolekuta võõrandamine üldjuhul alati põhjendatud näiteks siis, kui tegemist on kiiresti rikneva kaubaga (nt teatud toiduained) või suure käibevoimelisusega asendatavate esemetega, eriti, kui need on omandatud majandus- ja kutsetegevuse raames edasivõõrandamise eesmärgil (nt mingi kaubapartii). Isiklikus tarbimises olevate esemetega, eriti individuaaltunnustega asjade sundkorras võõrandamise otsustamiseks tuleb aga põhjalikult kaaluda iga

üksikjuhtumi asjaolusid, sh hinnata neid põhjusi, miks arestitud vara omanik vara võõrandamisele vastu vaidleb.“

Asitõendiga võetavad meetmed ja vara konfiskeerimine

Menetluses tuleb lõppastmes asitõendi või muu äravõetud eseme suhtes näha ette järgmised meetmed (KrMS § 126 lg 3):

- 1) kuriteojäljega asi, dokument või kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis võidakse jätta kriminaalasja juurde, võtta kriminaaltoimikusse või säilitada asitõendite hoidlas või muus menetleja valduses olevas ruumis või ekspertiisiasutuses;
- 2) muu asitõend, mille kuuluvust ei ole vaidlustatud, tagastatakse omanikule või seaduslikule valdajale;
- 3) kaubandusliku väärtusega asitõend, mille omanikku või seaduslikku valdajat ei ole tuvastatud, antakse riigi omandisse;
- 4) väärtusetu asi, piraatkaup ja võltsitud kaup hävitatakse või seaduses sätestatud juhul töötatakse ümber;
- 5) kuriteo matkimiseks kasutatud objekt tagastatakse omanikule või seaduslikule valdajale;
- 6) kuriteoga saadud vara, mille tagastamist seaduslik valdaja ei taotle, antakse riigi omandisse või võõrandatakse tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse katteks.

Juhul, kui esineb KarS §-des 83, 83¹ või 83² sätestatud konfiskeerimise alus, vara konfiskeeritakse. Samas on võimalik, et vara jääb pärast menetluse lõppu aresti alla kas tsiviilhagi või konfiskeerimise asendamise (KarS § 84) nõude tagamiseks.

Riigi omandisse läinud vara üleandmine ja valitsemine

Kohtulahend, millega konfiskeeritakse süüteomenetluses vara või millega antakse riigi omandisse muu vara, saadetakse konfiskeeritud vara valitsema volitatud asutusele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (KrMS § 126 lg 5¹, § 421¹ ja VTMS § 206).

RVS § 7 lg 5 sätestab, et kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti, on kriminaalasjas kohtuotsuse või -määrusega, väärteoasjas kohtuvälise menetleja otsuse või määrusega või kohtuotsuse või -määrusega konfiskeeritud vara (edaspidi konfiskeeritud vara) valitseja:

- 1) Rahandusministeerium, kui süüasja menetles Maksu- ja Tolliamet või konfiskeeriti kinnisasi või väärtpaber;
- 2) Siseministeerium muudel juhtudel.

Siseministeeriumi 25.05.2017 käskkirjaga nr 1-5/61 on kriminaalasjas kohtuotsuse või -määrusega, väärteoasjas kohtuvälise menetleja otsuse või määrusega või kohtuotsuse või -määrusega konfiskeeritud vallasvara valitsema volitatud asutuseks määratud Politsei- ja Piirivalveamet. Ühtlasi on Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor volitatud koos edasivolitamise õigusega allkirjastama konfiskeeritud vara, mille harilik väärtus on alla 30 000 euro, hindamise ja võõrandamise otsuseid. Politsei- ja Piirivalveameti 04.05.2017 käskkirjaga nr 1.1-1/58 on kinnitatud konfiskeeritud vara menetlemise kord.

Rahandusministeeriumi 10.04.2017 käskkirjaga nr 057 on kriminaalasjas kohtuotsuse või -määrusega, väärteoasjas kohtuvälise menetleja otsuse või määrusega või kohtuotsuse või -määrusega konfiskeeritud vallasvara valitsemisel volitatud asutuseks Maksu- ja Tolliamet. Kinnisasjade ja väärtpaberite osas on vara valitsejaks Rahandusministeerium.

KrMS § 126 lg 6 ja 7, § 421¹ lg 3 ning VTMS § 206 lg 3 alusel on vastu võetud Vabariigi Valitsuse 30.07.2004 määrus nr 263 „Konfiskeeritud vara üleandmise, vara võõrandamisest saadud raha

eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord" (edaspidi VVm nr 263).

Üldreeglina kohaldub konfiskeeritud varale riigivara regulatsioon. Seega valitsetakse konfiskeeritud vara ülejäänud riigivaraga võrdsetel alustel. VVm nr 263 § 8 sätestab teatud konfiskeeritud vara üleandmise suhtes erikorra:

- 1) Konfiskeeritud narkootiline või psühhotroopne aine antakse üle riiklikule ekspertiisiasutusele.
- 2) Konfiskeeritud ajaloo-, teadus-, kunsti- või muu kultuuriväärtusega asi antakse üle Kultuuriministriumile.
- 3) Konfiskeeritud isend või ese, mis on kaitsealune liik või võõrliik või millega kauplemist reguleerib loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon, antakse üle looduskaitseaduse § 75¹ lõike 2 alusel Keskkonnaministriumile määratud asutusele.

Vabariigi Valitsuse 09.06.2005 määrusega nr 124 „Konfiskeeritud või «Lõhkematerjaliseaduse» alusel või riikliku järelevalve käigus üleantud lõhkematerjali ja pürotehnilise toote hoidmise, võõrandamise ja hävitamiseks üleandmise kord" on sätestatud erinõuded lõhkematerjali ja pürotehnilise toote valitsemise osas.

Kuna üldreeglina kohaldub konfiskeeritud vara valitsemisele riigivara regulatsioon, on konfiskeeritud vara võimalik valitseda ülejäänud riigivaraga võrdsetel alustel.

Konfiskeeritud vara ja asitõendite haldamine ja müük praktikas

Siseministeriumi valitsemisala (Politsei- ja Piirivalveamet)

❖ Vara hoiustamine

Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) hoiustab asitõendeid, arestitud ja konfiskeeritud vara prefektuurides olevates asitõendite hoidlates ja hoiuruumides. Asitõendeid ja konfiskeeritud sõidukeid hoiustatakse PPA-s prefektuurides olevatel hoiuplatsidel (välitingimustes) ja osa sõidukeid on ruumi puuduse tõttu hoiul tasulistest parklates. Asitõendeid, arestitud ja konfiskeeritud vara hoiustatakse tsentraalselt Põhja- ja Lõuna prefektuurides. Lääne ja Ida prefektuuris on asitõendid, arestitud ja konfiskeeritud varad hoiul politseijaoskondades.

Asitõendeid ei hoiustata konfiskeeritud ja arestitud varast eraldi, sest hoidlates on vähe ruumi nende eraldi hoidmiseks.

Hoidlaid ja hoiuruumi on kokku 12, neist kaks asuvad põhja, üks lõuna, kuus lääne ning kolm ida piirkonnas.

Hoiukoha aadress	Pind kokku m2	Siseruumide pind (asitõendid) m2	Siseruumide pind (leiud, kui on asitõenditest eraldi) m2	Väliterritoorium (parkla) m2
Lõuna prefektuur	1225	255		970
Lääne prefektuur	1770	440		460
Ida prefektuur	5066	603		4463
Põhja prefektuur	16176,8	370,2	136,6	15670

Tabel 1. PPA hoidlad ja hoiustamisruumid

Hoiuplatside kulused ei ole võimalik välja tuua, sest nende osas ei peeta eraldi kuluarvestust – kõigis üürilepingutes on maksumused seotud hoonete pindalaga või otseselt teenuste tarbimismahuga.

Lisaks Politsei- ja Piirivalveameti parklatele hoiustatakse sõidukeid lepinguliste partnerite juures tasulistest parklates. Sellised parklad asuvad Tartus, Võrus, Viljandis, Narvas, Jõgeval, Rakveres, Paides, Raplas, Saaremaal, Hiiumaal. Asutuseväliseid partnereid kasutatakse juhul, kui PPA-l puuduvad vara säilimiseks vajalikud hoiutingimused. Näiteks kallite arestitud sõidukite ja mootorrataste hoiustamisel kasutatakse lepingupartneri teenuseid, sest PPA-l puuduvad võimalused kallite sõidukite hoiustamiseks. 2019. aastal olid sellised kulud näiteks 105 268 eurot. Samuti on kasutatud lepingupartneri teenust seetõttu, et ese ei mahu PPA hoidlatesse suurte mõõtmete tõttu (näiteks tuubuse jalgade hoidmine). Varasemast praktikast võib veel näitena tuua arestitud külmutatud kala hoidmise külhhoones.

❖ **Asitõendite, arestitud vara ja konfiskeeritud vara haldamisega tegelevad ametnikud ja üksuse eelarve**

Asitõenditega tegeleb PPA-s 13 ametnikku, kellest 4 tegeleb ainult asitõenditega ja 9 ametniku töökoht on multifunktsionaalne, ehk asitõenditega tegelemine on vaid üks osa nende tööst 20-50% tööajast). Konfiskeeritud varaga tegeleb PPA-s 2 ametnikku. Igas prefektuuris on oma ametnikud, kes tegelevad asitõenditega.

Tööjõukulud koos tööandja maksudega on 196 726 eurot.

❖ **Vara võõrandamise protsess**

Vara võõrandamise protsess asja äravõtmisest kuni võõrandamise ning vara üleandmiseni läbib üldjuhul järgmised sammud:

Aravõetud ese saadetakse menetleja poolt hoidlasse → tehakse kohtuotsus asja konfiskeerimise või riigi omandisse andmise kohta → riigivara valitseja otsustab vara võõrandada → tehakse hindamise otsus → enampakkumine avaldatakse väljaandes Ametlikud Teadaanded → vara müümine avalikul elektroonilisel enampakkumisel → ostuhuvilistele esemete ettenäitamine → oksjonikeskkonna protokollil alusel kinnitatakse võitjad → müügilepingu sõlmimine → akti alusel vara üleandmine.

Vara väärtuse määrab komisjon lähtuvalt võrreldavatest müügihindadest turul. Arestitud ja haruldasemate (turul puuduvate) konfiskeeritud varade hindamisel on PPA kasutanud ka ekspertarvamust. PPA on varasid müünud enampakkumise-, mitte otsustuskorras.

Suurem huvi tekib tavaliselt pärast esmase müügihinna langemist. Enamus sõidukeid müüakse teisel (müügi alghind langeb 20%) või kolmandal enampakkumisel ning siis on müügihind langenud 40% algsest hinnast. Ekspertide poolt määratud hinna alusel pole ühtegi sõidukit esimesel oksjonil kohe müüdud.

Vara võõrandamise enampakkumine on toimunud www.osta.ee vahendusel, millega PPA-l on leping. Analüüsi koostamise ajal on PPA koostamas hanget uue enampakkuja leidmiseks.

Vara võõrandamisele kuluv aeg on erinev. Kuna müügiplad on piiratud, siis võtab müük ka kauem aega. Kui huvilisi varale ei ole, siis ei ole võimalik uusi varasid müüki suunata. Näiteks Rahumäe tee 6 müügiplatsile mahub korraga 20 sõidukit ja selline võimekus on saavutatud alles aastal 2019. Müügiotsuse pikkuse määrab ära hind (nõudluse ning pakkumise vahekord). Seega võib müügiotsuse aega võtta paarist kuust kuni poole aastani (kui müügiplatsi on sõiduk, millele pole ostjat, siis uut sõidukit sinna panna ei saa).

❖ **Ühtse praktika tagamine**

Ühtse praktika tagamiseks on kehtestatud erinevad korrad:

- asitõendite, teiste aravõetud esemete ning leidude käitlemise kord,
- politsei poolt hoiule võetud relvade ja laskemoona käitlemise kord,
- konfiskeeritud varade menetlemise kord,
- maismaasõidukite kord.

Lisaks viiakse PPA-s läbi teenistusliku kontrolli asitõendite ja leidude käitlemise osas. Samuti viiakse iga aasta läbi inventuur.

❖ Kohtutäiturite kasutamine vara võõrandamisel

Kohtutäitureid ei PPA ole võõrandamisel kaasanud. PPA on oma töös kokku puutunud kohtutäituritega seoses tsiviilhagi katteks müüdavate varadega. See kogemus näitas, et varade müük on kohtutäituritel väga aeglane protsess (pool aastat kuni aasta) ja vara jääb enamasti PPA valdusesse, sest kohtutäituritel puuduvad laod/parklad, kus vara hoida. Samuti on vara ettenäitamine olnud PPA töötajatele lisakoormus.

❖ Arvulised näitajad

PPA vanadest programmidest ei ole võimalik välja tuua, mitu erinevat eset on hoiul. 2019. aasta 1. oktoobrist võttis PPA kasutusele uue asitõendite infosüsteemi RelvLog. Antud infosüsteem võimaldab esitada statistikat asitõendite liikide kaupa (14.02.2020 seisuga on programmi sisestatud 144 erinevat liiki eset). Sellest ajast on uude programmi arvele võetud näiteks 683 sõiduvahendit, 229 mobilltelefoni ja palju muid asitõendeid (nt sündmuskohalt võetud proovid, sülearvutid jmt).

Võimalik on välja tuua andmed, mis näitavad mitme üleandmisakti alusel on antud asitõendeid hoiule. Ühe aktiga antakse hoiule mitmeid asitõendeid ja mõnes kriminaalasjas võib esemeid olla ka 200 ja enam (näiteks: küberkuriteod, rasked kuriteod, tapmiste sündmuskohad). Äravõetud asitõendite arv sõltub kriminaalasja keerukusest. Eeltoodud põhjustel ei anna üleandmisaktide statistika siiski ülevaadet hoiustatavate esemete kohta.

	akte	leidud	sõiduvahendid	relvad ja laskemoon	Kõik hoiustatavad ühikud kokku
Ida prefektuur	3412	67	217	269	3965
Lõuna prefektuur	938	235	30	750	1953
Põhja prefektuur	6057	1143	583	348	8131
KKP	51	0	114	0	165
Lääne prefektuur	1255	128	52	167	1602
KOKKU	11713	1573	996	1534	15816

Tabel 2. PPA hoiustatavad varad aktide kaupa 14.02.2020 seisuga

Hoiuperiood	asitõendeid sisse	asitõendeid välja	leidud sisse	hävitatud asitõendid
2018	2904	1184	1315	4798
2019	3877	1770	1808	5082

Tabel 3. PPA hoiustatavad asitõendid ja leiud 2018-2019 aastatel

Konfiskeeritud esemeid on aastatel 2017-2019 arvele võetud ligikaudu 2700 (osa varast on varasematest kohtuotsustest pärit, sest maavalitsus ei müünud vara lõpuni). Täpset arvu pole võimalik välja tuua, sest näiteks ühe kriminaalmenetluse lõpetamise määruuses võib olla kirjas, et konfiskeerimisele kuulub kolm ca 250-300 liitrist kotti erinevas suuruses laste riideid. Järgnev nimekiri ei ole lõplik, sest on ka dokumente, minigripi kilekotte, väetiseid ja kanepikasvatuse telke jne.

Liik	Kogus
sõiduvahendeid (sõiduauto, veoauto, mootorrattad, mopeedid, haagised)	799
mobiiltelefonid	142
väärismetall ja ehted	56
el.tööriistad	44
relvad	29
tahvelarvutid	23
sülearvutid	18
jalgrattad	13
televiisorid	11
erinevad tööriistad	11
lauaarvutid	9
käekell	8
valgustid	8
fotokaamerad	6
serverid	6
noad	5
kõlarid	4
veljed	4
mänguasjad	3
mootorratturite saapad	3
mootorsaed	2
kaalud	2
GPS seadmeid	2
auruimurid	2
binoklid	2
navigatsiooniseadmed	1
mootorpaadid	1
metallidetektor	1
videovalve moodulid	1
piilukaamera	1

Tabel 4. Väljavõte PPA-s 2017-2019 arvele võetud konfiskeeritud varast

Rahandusministeeriumi valitsemisala (Maksu- ja Tolliamet ning kinnisvara ja väärtpaberite valitsemine)

Maksu- ja Tolliamet

❖ Vara hoiustamine

Maksu- ja Tolliametis (MTA) hoiustatakse asitõendeid, arestitud vara ja konfiskeeritud vara (edaspidi kaubad):

- a) MTA kasutada oleval ja valvataval territooriumil/platsil (haldamist korraldab MTA töötaja). MTA-l on piiripunktides olemas piirdeaiaga piiratud platsid, kus hoiustatakse kinnipeetud kaup (eelkõige sõidukeid) ning katusealused, kus hoiustatakse väiksemas koguses kütuseid. Taolised hoidlad on Koidula, Luhamaa ja Narva Piiritollipunktis. EL sisepiiril Ikla piiripunktis kinnipeetud kaup toimetatakse Pärnu, Rannametsa 4 olevasse hoidlasse ja selle aiaga piiratud valvatavale territooriumile.
- b) MTA kasutada olevates ruumides hoiustatakse kaupu, mis on gabariitidelt väiksemad. Ruumid jaotuvad omakorda vahehoidlateks ja hoiuruumideks.
 - a. Vahehoidlad on ruumid-kuhu pannakse kinnipeetud kaubad, asitõendid hoiule vahetuse töö ajal ning need on seal seni kuni toimuvad esmased menetlustoimingud, kaupade kontrollimine jne. Kui menetluse käigus selgub, et asjas algatatakse süüteomenetlus, siis toimetatakse kaup hoiuruumidesse pikemaajalisele hoiustamisele kuni kestab menetlus.
 - b. Hoiuruumid on asutusevälise partneri juures lepingu alusel (kütuse hoiustamine, suurte gabariitidega kaupade hoiustamine sh sõidukid, suured kogused sigarette, alkoholi jmt).

Asitõendeid ei hoita tingimata arestitud ja konfiskeeritud varast eraldi. Igas menetluses olevad varad hoiustatakse eraldi riivil, ladustamise kohas ja eraldi märgistatuna kuid ruumid ja pinnad on piirkonnas ühel aadressil. Näiteks kui Luhamaa piiritollipunkt on varad kinni pidanud ja hoiustamisele andnud, siis viiakse need hoiuruumi, pakendatakse, märgistatakse ning kantakse laovarvestusse ja pannakse riilisse või panipaika. Varade halduril on ülevaade, kus asitõendid ja konfiskeeritud varad asuvad ja sinna juurdepääs on reeglina piiratud. Juurde pääsevad vaid asjasse puutuvad isikud (menetleja) ja varade haldur. Menetlejaga on alati kaasas varade haldur. Liigiti hoiustatakse eraldi suuremad kogused kütused mis pannakse kütusehoidlasse, sõidukid viiakse parklasse või platsile. Väiksemate kaupade kogused paigutatakse hoiuruumidesse, narkootilised ained seifidesse, tulirelvad relvahoidlatesse.

MTA omab ca 2980 m² / 60 m³ laoruume ja hoidlaid, millest kaheksa asuvad põhja, üks lääne, viis lõuna ja üks ida piirkonnas.

Vara ladustatakse reeglina piirkonnas, kus see kinni peeti. Samas on ka olukordi kui vara tuuakse kokku uurimisosakonna poolt Harjumaale lepingupartneri lattu, kuna on vaja teha erinevaid menetlustoiminguid ja mõistlik on vara hoiustada seal, kus on ka menetleja töökoht. Sel moel kulub vähem aega logistika korraldamisele ja asitõendite edasi-tagasi transpordile. Samuti ei ole piirkonniti igal pool võimalik kõiki varasid hoiustada (kütus, suure gabariidiga seadmed, erinevad muud kaubad jm juhtudel). Otsustuse kauba kinnipidamise ladustamise koha osas määrab menetleja või tema juht.

MTA kasutab varade hoiustamiseks ka asutuseväliseid partnereid. Varade hoiustamiseks on üks tsentraalne hoidla Harjumaal Harku vallas. Kütuse hoiustamiseks on MTA-l leping eraõigusliku juriidilise isikuga. Kütuse hoiustamiseks kasutatakse lepingulist partnerit seetõttu, et ametil on vaja täita kütuse hoiustamisel ettenähtud nõudeid ja tingimusi. MTA-l endale taolisi hoidlaid ei ole mõistlik luua.

Varade hoiustamisel tekib vajadus suure gabariitidega seadmete, sõidukite jm taoliste varade hoiustamiseks ning tavaliselt on varad vaja hoiustamisele suunata operatiivselt. Selleks on MTA-l olemas lepinguline partner Harjumaal Harku vallas, kuhu saab paigutada erineva suuruse ja nimetusega kaupu (välja arvatud kütus). Laoplatsid on kauba vastuvõtmiseks valmiduses 24/7. Tasumine on platsi kasutuse järgi. Ööpäevaringsed laoplatsid on ka piiripunktides Narvas, Koidula ja Luhamaal. Samade platsidele laopinnale pannakse ka arestitud vara, kui see MTA-le hoiustamiseks antakse.

Kütuse hoiustamise hind sõltub hoiustamisele antud kütuse kogusest ning hoiustamise tasu on ööpäevatasu põhine. Kui kütust hoiustamisel ei ole, siis tasu ka ei võeta. Lepingulise laoruumide rendile andjaga leping on kaheosaline, üks osa lepingust on ruumi ja platsi põhine, st MTA maksab iga kuu renti eraldatud ruumi ja platsi eest. Nendel pindadel hoitakse nõ väiksema gabariitidega varasid (kastidega alkoholi, pakkidega sigarette ja muud salakauba veovahendeid (riideid, kotte, kaste, jalgrattaid, kärusid jmt) ning teine osa on ruumi kasutusepõhine, st tasutakse kasutatud ruumi eest (nt kui sõiduk tuuakse parklasse, siis arvutatakse sõiduki parkla pind ja kui sõiduk ära viiakse, siis lõpeb ka tasu võtmine).

Konfiskeeritud varaga seotud hoiu ja transpordi kulud olid 2018. aastal 159 958, 76 eurot ning 2019. aastal 120 779,81 eurot. Kinnipeetud kaupade transpordi ja hoiukulude MTA 2020.aasta eelarve on 125 000 eurot (ilma käibemaksuta).

❖ **Asitõendite, arestitud vara ja konfiskeeritud vara haldamisega tegelevad ametnikud ja üksuse eelarve**

MTA-s tegelevad asitõendite ja üksustega kahe struktuuriüksuse inimesed. Uurimisosakonnas tegeleb 1 töötaja (0,5 koormust), haldusosakonnas kolm inimest (Narvas 1, Tallinnas 1 ja Lõuna piirkonnas 0,5 ametikohta). Kuna MTAs tegelevad varadega mitu ametnikku, kellest kõik ei tee tööd täiskohaga, on üksuse eelarvet välja tuua keeruline. Mitmel töötajal ja ametnikul on varadega tegelemine üks osa teiste ametiülesannete kõrval. Nii tegelevad ametis varadega haldusspetsialistid, juhtivuurijad, riigivarahaldurid.

❖ **Vara võõrandamise protsess**

MTA-s algab müügiahel sellest, kui müügiobjekt (mistahes vara/asitõend) antakse jõustunud otsuse tulemusel üle haldusosakonnale realiseerimiseks (müük, hävitamine, tasuta üleandmine abivajajatele, õppeotstarbeks eraldamine). Peale seda pannakse vara mida on võimalik müüa, üle anda teistele riigiasutustele või anda õppeotstarbeks kasutusse, ülesse teadmiseks riigitöötajate iseteenindusportaali (RTIP), kus võõrandamisel oleva varaga saavad tutvuda kõik RTIP kasutajad. Kui vara maksumus on üle 30 000, siis avaldatakse see ka ametlikes teadaannetes. Vara on RTIP-is üleval vähemalt üks kuu. Kui selle aja jooksul ei laeku huvilisi kes soovivad vara eelnimetatud otstarbeks, siis läheb vara oksjonile. MTA-s on moodustatud peadirektori käskkirjaga komisjon, kes määrab vara oksjonile suunamise. Kui oksjon mitmeid kordi ebaõnnestub, siis suunatakse vara hävitusse või kui on võimalik seda kasutada õppeotstarbel, siis suunatakse vara sinna. Alati tehakse otsustus sõltuvalt vara iseloomust, sest näiteks sigaretid, alkohol, külmrelvad, pakendid jmt reeglina hävitatakse. Selle kohta vormistatakse hävitamise akt. Sõidukid, arvutid, värtesemed, telefonid mida saab nõ tavaelus kasutada ja milles ei ole sisse ehitatud peidikuid või muul moel muudetud salakauba veovahenditeks, müüakse või kui on huvilisi, siis need antakse üle õppevahenditeks. Kütused mis on oma kvaliteedilt kasutuskõlbulikult müüakse oksjonil. Solkkütused hävitatakse. Oksjoni läbiviimiseks kasutatakse oksjonikeskkonda (hetkel on partneriks www.osta.ee).

Vara hindamise läbiviijaks on tehtud hange, et valida soodsam ekspert hinnapakkumise tegemiseks. Kriteeriumiks on teenuse hind mida küsitakse eksperthinnangu andmisel. Ekspertdilt tellitakse arvamus varale, mille kohta ei ole viiteid menetluskirjeldustes, kui kohtuotsuses pole vara hinda määratud ning ka siis, kui hind ei ole turul konkurentsivõimeline (on liiga kõrgelt hinnatud või vastupidi). On juhtumeid kus vara on arestitud menetluse käigus nt 4-5 aastat tagasi, aga selle ajaga on turuhind langenud. MTA on katsetanud vara müüki ka menetluses määratud kõrgema hinnaga kuid reeglina need oksjonid on ebaõnnestunud ja hinda on tulnud alandada kuni reaalse turuhinnani, kus tehakse pakkumisi. Kuna see kulutab palju aega ja ametniku ressursi, on mõistlik võtta ekspertdilt uus hind ja lähtuda sellest. Enamjaolt on siis ka oksjon edukas. Ekspertdilt hinnangu tegemiseks on esmalt vaja teha tellimiskiri ekspertdile hindamiseks, leppida kokku aeg ettenäitamiseks minna kohale ja kaup/vara ette näidata. Ekspert teeb oma toimingud, misjärel MTA ootab ekspertdilt hinnangu akti ja kui see on laekunud, saab vormistada korralduse. Vahepeal tuleb menetleda ka eksperti saadetud arvet töö eest ning saata see raamatupidamisele tasumiseks. Kui eeltööd on tehtud ja korraldused vormistatud, suunatakse dokumendid ja fotod vara/kauba kohta oksjonipidajale kes avalikustab need oksjoniportaalis ning seejärel võib oksjon alata.

Alg- ja lõpphinna vahe on erinev. Mõni kaup läheb müüki eksperthinnangul antud alghinnaga, samas mõne kauba puhul võib hind lausa kahekordistuda. Kindlat reeglit ei ole. Hind reeglina tõuseb, kui pakkujad tulevad kohale ning vaatavad kauba kohapeal üle. Lõpphind sõltub ka sellest, kas kaupa ostetakse edasimüügiks või enda tarbeks. Edasimüügiks soetatud kaubad üldjuhul alghinnast kallimaks ei lähe.

Otsustuskorras on vara üle antud tasuta õppevahenditeks õppeasutustele (kaks konfiskeeritud mootorratast).

MTA on seadnud eesmärgiks 2 kuu jooksul vara realiseerida ja suurema osa vara puhul see õnnestub. Kui vara läheb enampakkumisele, on esimene pakkumise periood 2 nädalat. Kui oksjon ebaõnnestub (pakkumisi ei tehta) läheb vara kordusoksjonile ja on samuti üleval 2 nädalat. Tavaliselt tehakse maksimaalselt 3-4 kordusoksjonit ja kui need ei õnnestu, siis vara hävitatakse. Suurem osa kaupadest realiseeritakse esimese oksjoniga, aga on ka erandeid nt kütused, veokid mille realiseerimiseks läheb 3-4 kordusoksjonit.

❖ Ühtse praktika tagamine

MTA Haldusosakonnas (HO) kasutatakse vara arvestuse juures ühesuguseid põhimõtteid ja vara kirjeldust. Uurimisosakonnas (UO) on oma arvestus ja süsteemid. Kui UO annab varad hävitamiseks üle HO-le, siis asjaajamine toimub ühtsete üleandmise/vastuvõtu aktide alusel. MTA UO asitõendeid ei hävita, seda teeb MTA-s HO töötajatest määratud komisjon. Kinnipeetud vara ja asitõendid tagastab UO menetleja või lepinguline laohoidja kui vara on lepingulises laos. HO ametnik korraldab vara tagastamise ainult siis kui menetleja on selleks andnud korralduse. Seega, ühtset praktikat varade arvestuse pidamise üle ei ole. Siiski on ühesugune dokument varade liigitamisel ühest struktuuriüksusest teise. See akti vorm on kinnitatud ameti juhi käskkirjaga.

❖ Kohtutäiturite kasutamine vara võõrandamisel

MTA on pidanud läbirääkimisi oksjoni pidamiseks kohtutäituritega (on olnud ühiseid ümarlaudu). Proovitööna on täituri kaudu katsetatud ühe sõiduki oksjonil müümist. Konkreetset juhul oli asjaajamine aeglane, sealjuures oli MTA-l vaja ise dokumente vormistada ning lõpuks läks oksjoni

teenustasu kallimaks (ca 100 eurot) kui MTA poolt enda korraldatud oksjonil. Tehnilised küsimused pidi MTA ikka ise lahendama sh autot ostjale ette näitama ja pärast ka üle andma.

❖ Arvulised näitajad

MTA-s peetakse statistikat Excel tabelarvutuste põhjal, sest ühtset laoarvestus programmi ei ole. Andeid on võimalik välja võtta käsitsi arvutamise teel ja Excel tabeli võrrandeid kasutades. Kuna laos on kaupu väga mitmeid eri liiki, siis andmed on ebatäpsed. Täpset arvestust peetakse teatud liikide kohta (sigaretid, alkohol, tuli- ja külmrelvad). Narkootiliste ainet kohta peab arvestust EKEI.

Lisaks peetakse arvestust läbiviidud enampakkumiste ja müügisummade kohta. Samas puudub ühtne süsteem, kus kogu müügi protsess on tuvastatav.

Vara liik	Oksjonite arv	Müügisumma (eurodes)
Ameti vara	23	33103
Ehted	31	8322,46
Käekell	7	9478
Kütus	6	157505,15
Muu	11	6794,55
Väärismetall (plaattina)	1	227010
Veoauto	1	6250
Sõiduauto	19	122344,5
Kokku	76	537 704,66

Tabel 5. MTA poolt korraldatud konfiskeeritud vara müügi oksjonid perioodil 2017-2019.

MTA-s võetakse arvele väga palju konfiskeeritud kaupa, millest enamus hävitatakse. Näitena võib välja tuua aastatel 2017-2019 arvele võetud ja hävitatud varad (tabel ei kajasta kõiki varasid, vaid üksnes väikest väljavõtet varadest, mille kohta olemasolevad andmed on võrreldavad):

	Üle antud	Hävitatud
Sigaretid (t)	5221305	5 646 771
Alkohol (ltr)	3261,35	11 522,94
Puskari aparaat (tk)	24	42
Toidukaup (kg)	4077,63	5 515,70
Intellektuaalse omandi kaup (tk)	3350	3350
Sõidukid (tk)	10	6
Kütus (ltr)	56675	75
Relvad ja pürotehnika (tk)	237	362
Gaasiballoonid (tk)	98	98

Tabel 6. Näitlik väljavõte 2017-2019 aastal MTA haldusosakonnale üle antud ja hävitatud varade liikidest.

Kinnisvara ja väärtpaberid

Konfiskeeritud kinnisvaravara võõrandamisega tegeleb Rahandusministeerium (RaM). Kui RaM-i jõuab kohtuotsus, mis sisaldab kinnisvara konfiskeerimist, siis võetakse vara arvele, selleks:

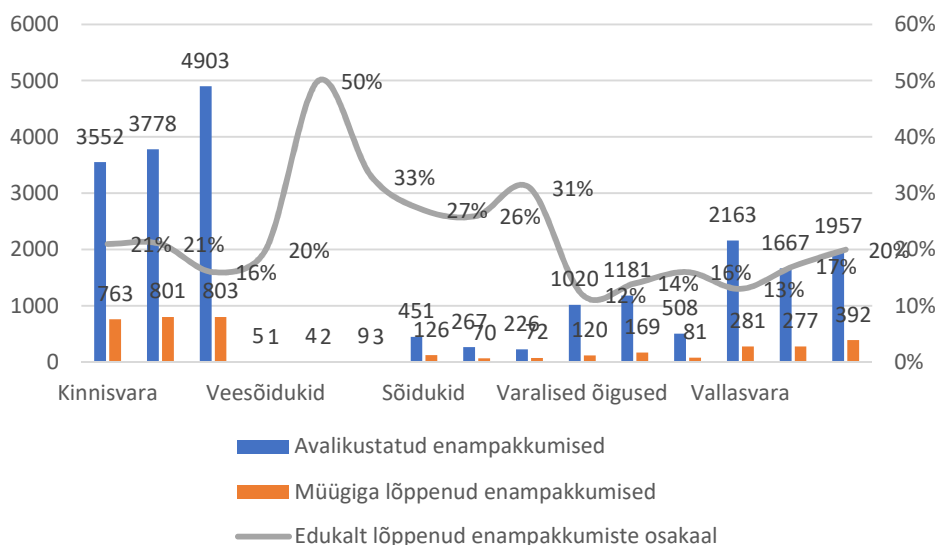
- tehakse avaldus kinnistusraamatusse omaniku muutmiseks ja keelumärke mahavõtmiseks;
- tehakse vara omandamise kanne riigi kinnisvararegistrisse;
- vara omandamise info edastatakse finantsüksusele Riigi Tugiteenuste Keskusele.

Sellele järgneb valduse ning sellega seotud teenuste ülevõtmine. Vara võõrandamine toimub vastavalt riigivaraseadusele. Esmalt viiakse läbi huvi tuvastamise menetlus ning leitakse sobilik hindaja. Edasi tuleb teha otsus vara võõrandamiseks. Võõrandamine toimub avaliku enampakkumise korras elektroonilisel teel.

Kui oksjon on edukas, tehakse võõrandamise otsus ja alustatakse müügilepingu ettevalmistustega.

Kohtutäiturite võimalik roll konfiskeeritud vara müümisel

Kohtutäiturid kasutavad oma töös vara võõrandamiseks elektrooniliste enampakkumiste korraldamiseks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja loodud oksjonikeskkonda (oksjonikeskus.ee⁶). Koja hinnangul oleks olemasoleva e-oksjonikeskkonna kaudu võimalik edukalt müüa ka riigivara.

Joonis 1. Oksjonikeskuse kaudu toimunud enampakkumised ning nende edukuse osakaal.

Kuigi oksjonikeskuse kaudu läbiviidud edukalt lõppenud enampakkumiste osakaal jääb üldiselt alla 50%, siis edukate enampakkumiste puhul saab välja tuua keskmise hinnakasvu 33%. Võrdluseks saab PPA praktikast järeldada, et huvi müüdava vara vastu tekib peale esmase müügihinna langetamist ning mingite vara liikide lõikes on hind müügihetkeks langenud 20-40%.

Käesoleval hetkel on võimalik kasutada kohtutäituri abi konfiskeeritud vara müügil kohtutäituri ametitoimingu (KTS § 6 lg 1 p 4) või ametiteenuse näol (KTS § 8 lg 1 p 1). Praktikas seda võimalust üldjuhul ei kasutata.

Kohtutäiturid on valmis konfiskeeritud vara võõrandamise funktsiooni üle võtma.⁷ Samas peab tegevus neile olema kasumlik, kuna konfiskeeritud vara võõrandamisega lisanduvad kulud vara hoiustamisele, hindamisele, vajadusel vara hävitamisele jms. Vara võõrandamise ülesande üleandmisel tuleb arvestada ka seda, et teatud konfiskeeritud vara korral ei ületa võõrandamisest saadud tulu selle hoiustamiskulusid (nt joobes juhilt konfiskeeritud vana sõiduk vmt) ning arvestatav osa konfiskeeritud varast kuulub hävitamisele. Isegi, kui anda konfiskeeritud vara müük kohtutäituritele üle, ei vabaneks PPA ja MTA vajadusest omada asitõendite hoiustamise platse või ruume, sest jätkuvalt oleks vaja hoiustada asitõendeid.

Kohtutäiturite poolt pakutav konfiskeeritud vara halduse ja realiseerimise teenus ei pruugi eeltoodud põhjustel tulla riigile odavam, kui seda on olemasolev süsteem, kuna täiturid peavad sisse ostma erinevaid seotud teenuseid, nt vara hoidmiseks vajaminevaid laopindu ning müügiks

⁶ Oksjonikeskuse vaadatavus on üle miljoni klõpsu kuus.

⁷ Seda on väljendatud ka näiteks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja poolt Riigikogu XIII koosseisu seaduseelnõule [308 SE](#) esitatud arvamuses.

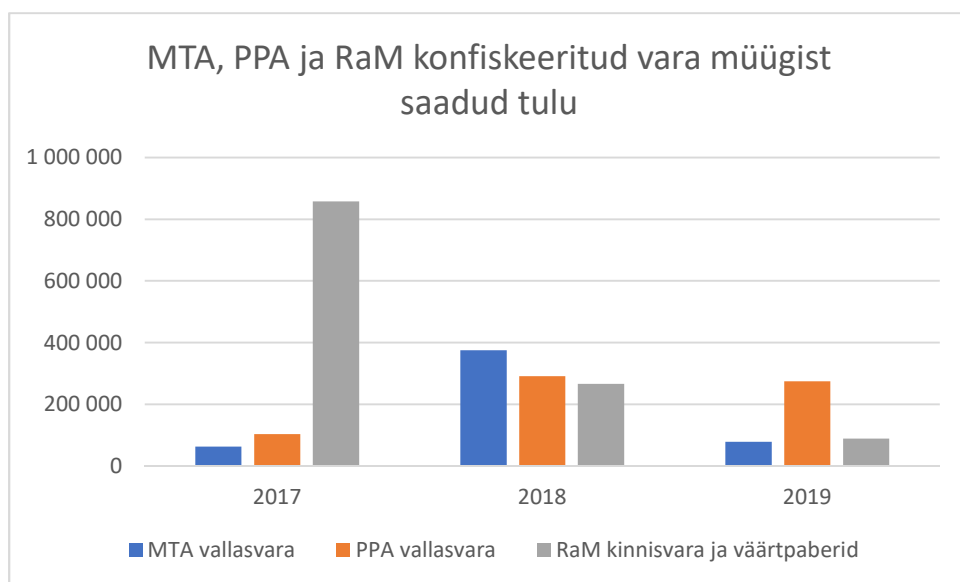
sobimatu vara hävitamist. Samas saaks tugiteenused hankida Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kaudu ning kohtutäiturite teenus on tagatud ühtlaselt üle Eesti. Samuti on kohtutäituritel laialdane vara müügi kogemus.

Statistika, järeldused ja ettepanekud

❖ **Aasta keskmine konfiskeeritud vara võõrandamisest saadud tulu perioodil 2017-2019 oli 800 918 eurot. Kolme aasta kogutulu on 2 402 755 eurot.**

	2017	2018	2019
MTA vallasvara	63 602	375 877 ⁸	79 440
PPA vallasvara	104 006	291 231	274 870
RaM kinnisvara ja väärtpaberid	857 371	266 485	89 873
Kokku	1 024 979	933 593	444 183

Tabel 7. Konfiskeeritud vara müügist laekunud tulu aastatel 2017-2019.

Joonis 2. Konfiskeeritud vara müügist laekunud tulu aastatel 2017-2019.

2017-2019. aasta keskmine konfiskeeritud vara võõrandamisest saadud tulu on 800 918 eurot. Kolme aasta kogutulu on 2 402 755 eurot. Aastate 2011-2016 keskmine maavalitsuste poolt konfiskeeritud vara võõrandamisest saadud tulu oli 450 000 eurot.⁹

❖ **Konfiskeeritud vara valitsejad kasutavad võimalust vara tasuta kasutada andmiseks.**

PPA on perioodil 2017-2019 andnud tasuta üle:

- 20 sõidukit Päästeametile;
- 2 sõidukit Sisekaitseakadeemiale;
- 1 veesõiduki MTÜ Vormsi Merepääste Seltsile;
- 1 klaasanuma Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile;
- 8 sõidukit Politsei- ja Piirivalveametile;

⁸ Müüdi 10 kg plaatina hinnaga 227 010 eurot.

⁹ Riigikogu XIII koosseisu seaduseelnõu [308 SE](#) seletuskiri, lk 38.

- 60 eset Politsei- ja Piirivalveametile (mobiiltelefonid, tahvelarvutid, televiisorid, mootorsaed, kohvimasin, jalgrattad, võltsitud dokumendid piiripunkti näidisteks).

MTA on perioodil 2017-2019 andnud tasuta üle:

- Kütust hoolekandetasutusele;
- 130 jalgratast erinevatele kohalikele omavalitsustele;
- 5 sõidukit Sisekaitseakadeemiale;
- 1 mootorratta kutsehariduskeskusele (õppeotstarbeks).

❖ **PPA-s on suur müümata konfiskeeritud vallasasjade jääk.**

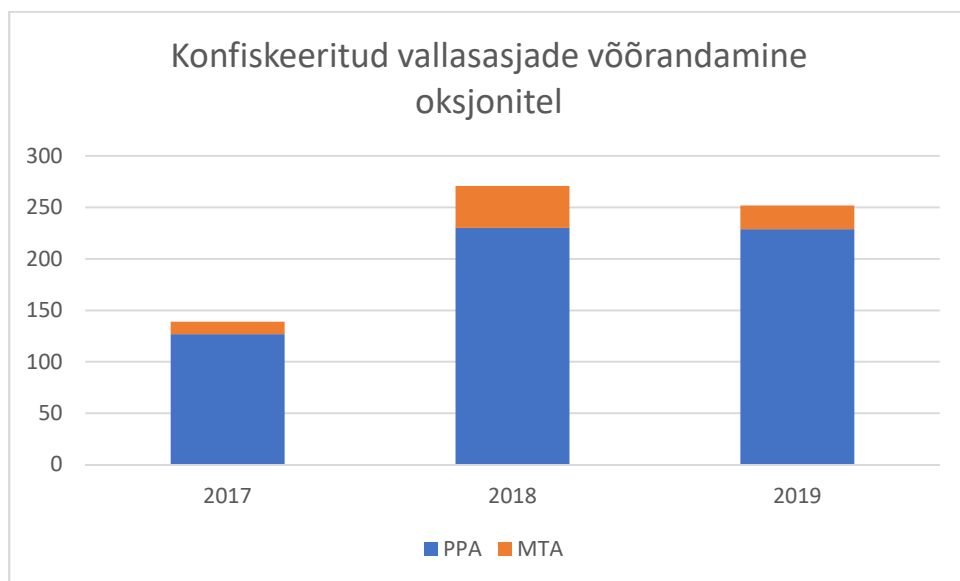
2017-2019 on MTA konfiskeeritud vara oksjonile suunanud 76 korral:

- 20 sõidukit (1 veoauto, 19 sõiduautot)
- 6 korral kütusekogus
- 50 ühikut muud vara (käekellad, ehted jmt)

2017-2019 on PPA konfiskeeritud vara oksjonile suunanud 558 korral:

- 550 sõidukit (oksjonil müüdnud 336)
- 36 ühikut muud vara

2017-2019 on kinnisasju müüdnud 19 korral.

Joonis 3. Konfiskeeritud vallasasjade vöörandamine oksjonitel.

PPA-le edastatakse aastas ligikaudu 300 kohtuotsust, mis seonduvad süüteo menetluses äravõetud asjadega (sh konfiskeeritud vara). MTA-le edastatakse aastas ligi 100 kohtuotsust, millega peavad varahaldurid pärast kohtuotsuse jõustumist tegelema (alates pakenditest lõpetades väärtesemete ja sõidukitega) mida on vaja realiseerida, hävitada, vmt. MTA-le antakse suur osa varasid üle ka väärtemenetluse käigus (nt 2017. aastal 1007 väärtet, 2018. aastal 1297 väärtet, 2019. aastal 2320 väärtet), mis reeglina kõik lähevad hävitamisele.

PPA-l on hetkel müümata ligikaudu 400 eset. MTA-l on analüüsi valmimise hetkel müügis 3 sõidukit ja ettevalmistamisel oksjonile saatmiseks 2 sõidukit. Muud konfiskeeritud vara oksjonile saatmiseks ei ole.

PPA-l on Tallinnas ja Harjumaal konfiskeeritud varade hulk väga suur. Konfiskeeritud varade hulka kuulub ka sellist vara, mida pole võimalik müüa või mille müügiks ettevalmistamiseks kulub palju aega. PPA on enamuse konfiskeeritud vallasasjade valitseja, kuid konfiskeeritud vara müügiga tegeleb vaid kaks ametnikku. Seetõttu on ka palju müümata vallasasju. Prioriteediks on seatud sõidukite müümine, sest nende väärtus langeb aja möödudes kõige kiiremini.

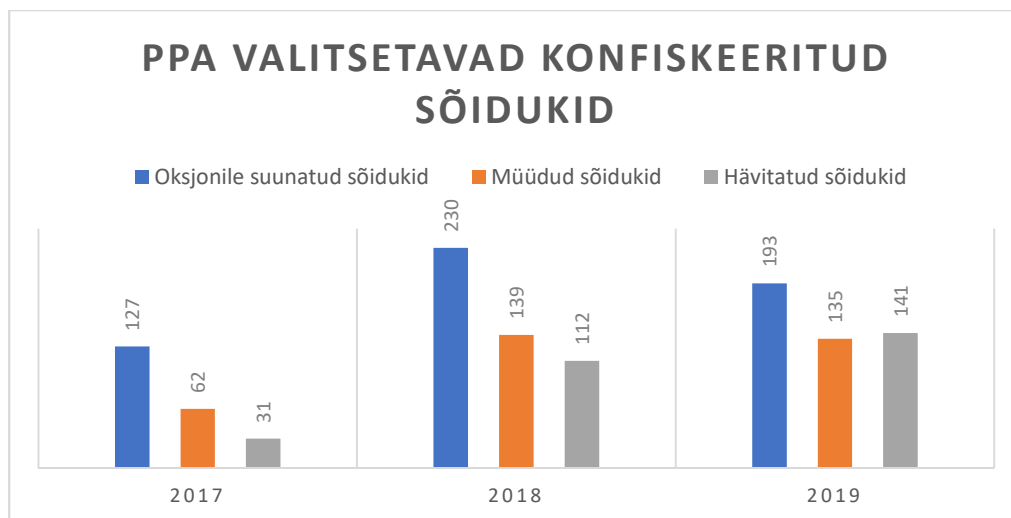
- ❖ **Väheväärtuslike samaliigiliste asjade korral (nt konfiskeeritud mobiiltelefonid, autoromud) võiks kaaluda asjade korraga otsustuskorras võõrandamist.**

Hetkel võõrandatakse vara üldjuhul enampakkumise teel, mis on kahtlemata üks kõige läbipaistvam riigivara võõrandamise viis. Samas on sageli konfiskeeritud tehnikavahendeid, mille väärtus ei pruugi üles kaaluda nende ükshaaval oksjonil võõrandamisele kuluvat aega (nt vanad mobiiltelefonid, GPS-seadmed jm). Sellisel juhul võib olla kõige mõistlikum võõrandada vara suuremas koguses otsustuskorras näiteks vana elektroonika kokkuostu. Sarnaselt saaks talitada väheväärtuslike sõidukitega (nt võõrandada mitu sõidukit korraga lammutustöökojale).

- ❖ **Arestitud ja konfiskeeritud sõidukite hoiustamistingimused vajavad parandamist.**

Arestitud ja konfiskeeritud vara hoiustamine toimub MTA ja PPA hoiustamiskohtades ning väliste lepingupartnerite juures. Väliste lepingupartnerite kasutamine on vältimatu olukorras, kus arestitud või konfiskeeritud on väga eriliigilist ja erilisi hoiustamistingimusi vajavat vara. Välistatud ei ole loomakarja, külmutatud toidukaupade vmt taolise vara arestimine või konfiskeerimine. Riigil oleks majanduslikult ebaotstarbekas omada valmisolekut näiteks konfiskeeritud elevandikarja hoidmiseks. Seega on erandlikel juhtudel väliste lepingupartnerite kasutamine põhjendatud. Kõige problemaatilisem on sõidukite hoiustamine. Üldjuhul hoiustatakse sõidukeid välitingimustes ning pikaajalise hoiustamise tulemusena sõiduki väärtus kahaneb.

Konfiskeeritud vara valitsemise ülevõtmisega võttis PPA üle ka maavalitsuste valduses olnud sõidukid ning nende müügi. Aastatel 2017-2019 on PPA-s arvele võetud ligi 800 sõidukit. Samas on aastatega sõidukite jääki oluliselt vähendatud. Analüüsi valmimise hetkeks on PPA-s arvel 59 müümata sõidukit.

Joonis 4. PPA valitsetavad konfiskeeritud sõidukid.

MTA on aastatel 2017-2019 hävitanud 6 sõidukit ning oksjonitel võõrandanud 20 sõidukit.

PPA puhul on takistuseks see, et Rahumäe tee 6 müügiplatsile mahub korraga 20 sõidukit ja selline võimekus on saavutatud alles aastal 2019. Müügiprotsessi pikkuse määrab ära hind (nõudluse ning pakkumise vahekord). Seega võib müügiprotsess aega võtta paarist kuust kuni poole aastani (kui müügiplatsi on sõiduk, millele pole ostjat, siis uut sõidukit sinna panna ei saa). Sõidukite väärtus langeb kiiresti ning kehvad hoiustamistingimused mõjutavad auto väärtust (nt on esinenud olukordi, kus auto istmed on hallitanud jmt). Kuna sõidukeid konfiskeeritakse üsna suures mahus (ainuüksi liiklussüütegude eest konfiskeeritakse aastas ligikaudu 185 sõidukit), tuleb sõidukite hoiustamiseks näha ette paremad tingimused. Hoiustatakse ka muul alusel ära võetud sõidukeid (nt tsiviilhagi tagamiseks aresti alla jäetud sõidukid), mille hoiustamistingimused ei ole samuti vara väärtuse säilitamiseks sobivad. Kallimad sõidukid vajavad erilist hoiustamisteenust, mis hangitakse üldjuhul välistelt lepingupartneritelt.

❖ **Tuleb luua ühtne infotehnoloogiline lahendus, mis annab ülevaate äravõetud varade liikumise ahelast (äravõtmisest realiseerimiseni)**

Selleks, et tagada äravõetud esemete haldamise efektiivsus, on vaja, et äravõetud ese oleks digitaalselt kaardistatud alates selle äravõtmisest kuni lõpliku menetlusotsuse tegemiseni (ja soovitatavalt ka edasi kuni vara võõrandamiseni). Menetlejate kasutatavad infosüsteemid peaksid tagama, et äravõetud ese registreeritaks infosüsteemis ning menetlusinfosüsteemist oleks võimalik hõlpsalt näha, millised objektid on konkreetse kriminaalasjaga seotud ning kus need asuvad. Juhul, kui tehakse menetlusotsus, aitaks infotehnoloogiline lahendus tagada, et ühegi objekti suhtes ei jääks otsus tegemata. Samuti oleks sel viisil võimalik tagada, et otsused objektide osas edastataks automaatselt riigivara valitsejale.

Aastatel 2014-2017 kavandati asitõendite haldamise infosüsteemi loomist, mille eesmärgiks oli kogu asitõendi elukaare katmine alates nende äravõtmisest sündmuskohal ja lõpetades tagastamise, hävitamise hoiustamise või realiseerimisega. Tarkvara oli plaanis arendada eraldiseisva moodulina, mis võimaldaks nii protokollki kui ka unikaalse ID-koodiga kleebiste loomist (mida on võimalik ka kohe nõ sündmuskohal kasutada). Algfaasis kavandati lahendust üksnes uurimisasutusele, kuid tulevikuetapis ka kohtule ja prokuratuurile, et lõplikku menetlusotsust tehes peaks prokuratuur või kohus otsustama ka kõikide äravõetud objektidega tehtavad toimingud. 2015. aasta suvel valmis esimene prototüüp. 2017. aasta juulis oli selge, et taotluses ettenähtud mahtusid ja eesmärgid ei ole ettenähtud aja jooksul võimalik täita ning projekt lõppes.

Praeguseks on objektide funktsionaalsus kavandatud ühe osana PRIS (prokuratuuri infosüsteemi) arendustest. Projektiga PRIS2 võimaldati sisestada kriminaalmenetluses ära võetud vara andmeid. Prognoositavalt avatakse selle funktsiooni kasutamise võimalus 2020. aasta esimeses kvartalis. PRIS ühildub ka e-toimiku infosüsteemiga, kuid paraku ei ole hetkel kohtute infosüsteemis (KIS) samaväärset objektide lahendust kavandatud. Selleks, et ära võetud objektid oleksid terves menetlusahelas jälgitavad, oleks vajalik, et PRISi objektide funktsionaalsust kasutaksid ka uurimisasutused, samuti et KIS võimaldaks objektide funktsionaalsuse kasutamist.

Hetkel ei pea PPA ja MTA asitõendite, arestitud ja konfiskeeritud vara üle arvestust samadel alustel. Riigil puudub tegelik ülevaade sellest, kui palju on konkreetsetes kriminaalajas kriminaaltulu reaalselt kätte saadud. Näiteks on võimalik olukord, kus isik mõistetakse süüdi suures ulatuses narkootikumide käitlemises (KarS § 184 lg 1), tuvastatakse, et ta teenis 30 000 eurot ning ostis selle eest sõiduauto. Kuna sõiduauto on käsitatav süüteoga saadud varana (KarS § 83¹ lg 1¹), võib selle KarS § 83¹ lg 1 alusel konfiskeerida. Riigil puudub ülevaade sellest, millise summa eest sõiduk võõrandatakse. Teisisõnu ei ole selget ülevaadet sellest, millises summas kriminaaltulu on konfiskeeritud asjade puhul riik tegelikult kätte saanud. Sellise statistika kogumist eeldatakse rahvusvahelisel tasandil. Samuti puudub selge ülevaade konfiskeeritud asja eest

saadud tulust ning selle hoiustamisele ja müügile tehtud kulutustest. Samuti puudub selge ülevaade kriminaalmenetluses ära võetud objektidest. Konfiskeerimiste statistika on puudulik ning seda kogutakse käsitööna. Lisaks rahvusvahelistele kohustustele on statistika kogumine vajalik ka selleks, et konfiskeeritud vara käitlemise osas oleks võimalik langetada strateegilisi ja kaalutletud otsuseid.

Sellega seondub ka [Vabariigi Valitsuse protokollmärgitava otsuse „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ esitamine arutamiseks Riigikogule“ eelnõu](#), mille kohaselt on programmi kavandis võimekus 3.2.6. „Kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise võimekus“ all p 2.1, milles sätestatakse „Loodud on riiklik andmebaas, kus on esitatud kriminaaltulu kasutamisele seatud piirangud ja selle konfiskeerimise juhud“.

Infotehnoloogilise lahenduse puudumine on kõige suurem puudus, mis käesoleva analüüsi tulemusena tuvastati. Infotehnoloogiline lahendus aitaks kõrvaldada ka järgmised praktikas tõusetunud probleemid:

- **Ei ole tagatud, et kõik menetlusotsused, millega vara riigi omandisse antakse, jõuavad riigivara valitsejani.**

Kohtulahend, millega konfiskeeritakse süüteo menetluses vara või millega antakse riigi omandisse muu vara, saadetakse konfiskeeritud vara valitsema volitatud asutusele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (KrMS § 126 lg 5¹, § 421¹ ja VTMS § 206). Praktikas on mitmel korral ilmnenu, et konfiskeeritud vara kohta tehtud otsus ei ole riigivara valitsejani jõudnud. Infotehnoloogiline automaatne lahendus aitaks selle probleemi lahendada.

- **Menetlust lõpetavates lahendites ei võeta alati seisukohta kõikide äravõetud esemete osas.**

Kriminaalmenetluse käigus võetakse sageli ära erinevaid esemeid ning on juhtunud, et lõplikus menetlusotsuses ei võeta kõikide esemete suhtes seisukohta. Nii jääb ese uurimisasutuse kätte, kuid sellega ei ole võimalik edasisi toiminguid teha, sest see ei ole riigi omandisse kantud. Sellisel juhul on pöördutud kohtute poole otsuse täpsustamiseks. Probleemi aitaks lahendada automaatne lahendus, kui infosüsteemis oleks andmed menetluses ära võetud objektide kohta ning lõplikku lahendit tehes tuleks võtta seisukoht kõikide objektide osas.

❖ **Vara konfiskeerimine „tsiviilhagi katteks“ raskendab konfiskeeritud vara valitsemist.**

KarS § 85 lg 1 kohaselt läheb konfiskeeritu riigi omandisse või saadetakse rahvusvahelises lepingus sätestatud juhtudel tagasi. See tähendab muu hulgas seda, et kohus ei saa konfiskeerimisotsustust tehes kindlaks määrata, et konfiskeeritav vara tuleb müüa ja sellest saadud raha kasutada sihtotstarbeliselt näiteks kannatanu tsiviilhagis esitatud nõude täitmiseks.¹⁰ Siiski tehakse endiselt kohtulahendeid, kus vara konfiskeeritakse „tsiviilhagi katteks“. Riigivara valitsejale ei ole selge, kuidas sellist lahendit täita. Probleemi lahendamiseks ei ole vajalik teha seadusemuudatusi, vaid piisab täiendavatest koolitustest.

❖ **Tsiviilhagi tagamiseks aresti alla jäetud vara hoiustamise ja realiseerimise regulatsioon vajab täiendamist.**

Olukorras, kus vara jäetakse aresti alla tsiviilhagi katteks peaks kannatanu pöörduma kohtutäiturite poole, kes peaks asuma konfiskeeritud vara võõrandama. Praktika näitab, et seda ei tehta. PPA ei tea, kas kannatanud on kohtuotsusest ja sellest, et nad peaksid pöörduma kohtutäituri poole, teadlikud või mitte.

¹⁰ RKÜKm [3-1-2-3-12](#), p 86.

Samuti ei teavitata PPA-d üldjuhul sellest, kas tsiviilhagi on hüvitatud või mitte ning sellisel juhul jääb lahenduseta küsimus, kui kaua sellist eset peab antud näitel hoidma või kes ja kuidas peaks toimima. On ebaselge, kaua peab politsei neid esemeid hoidma endal hoiul ning mis saab nendest esemetest, kui kohtualune tsiviilhagi vabatahtlikult ei hüvitagi.

Lisaks kui kannatanu on isegi pöördunud kohtutäituri poole, on olukordi, kus kohtutäitur ei hakka varaga tegelema. Näiteks on esinenud olukord, kus süüdimõistetud ise taotles oma arestitud vara müüki tsiviilhagi hüvitamiseks, kuid kohtutäitur keeldus esemete võõrandamisest viitega nende vähesele väärtusele, jättes esemed algselt aresti alla edasi.

Praktikas hoiab PPA suures ulatuses tsiviilhagi katteks arestitud vara, mille väärtus on järjest langenud (näiteks hoiustatakse mitmeid sõidukeid juba aastaid).

Probleemi lahendamiseks tuleks kriminaalmenetluse seadustikus täpsustada, kui kaua tuleb vara tsiviilhagi katteks aresti all hoida ning millistel alustel võib selle aresti alt vabastada.

- ❖ **Tsentraliseeritud konfiskeeritud vara haldamise ja müügiga tegeleva asutuse loomine (või selle funktsiooni üle andmine kohtutäituritele) tõhustaks ilmselt konfiskeeritud vara võõrandamise protsessi, kuid selle suurem kasumlikkus võrreldes kehtiva süsteemiga ei ole selge.**

Konfiskeeritud vara võõrandamine tsentraliseeritud asutuse poolt, kellele see oleks peamiseks ülesandeks, tõhustaks eelduslikult vara võõrandamisprotsessi. Selle tasuvuse hindamisel tuleb siiski arvesse võtta erinevaid tegureid. Esiteks kuulub suurem osa süüteomenetluses ära võetud esemetest hävitamisele. Teiseks hoiustavad PPA ja MTA enamikku süüteomenetluses ära võetud varast menetluse kestel (asitõendid, arestitud vara). Samuti hoiustab PPA ka teisaldatud sõidukeid. Seega ei vabastaks konfiskeeritud vara võõrandamise üle andmine tsentraliseeritud asutusele PPA-d ja MTA-d vajadusest omada vara hoiustamiskohti. Varasemalt asitõendina või arestitud varana hoiustatud esemete üle andmine tsentraliseeritud asutusele pärast konfiskeerimisotsuse tegemist tooks samuti kaasa täiendavaid kulusid.

Täiendavalt tuleb arvestada, et iga konfiskeerimisotsus ei ole seotud kriminaaltuluga. Nii näiteks on süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimisel eeskätt preventiivne eesmärk, mistõttu tuleb vara konfiskeerida ka juhul, kui vara hoiustamisele tehtavad kulutused ületavad vara võõrandamisest saadud tulu. Näiteks võib joobes juhilt 100 eurot väärt oleva auto konfiskeerimine olla õigustatud ka siis, kui selle teisaldamine ning hoiustamine on kulukam, kui sellest saadav müügitulu.

Kohtutäiturid on välja pakkunud ka võimalust tegeleda ise konfiskeeritud vara võõrandamisega. Kuigi kohtutäiturid omavad eelduslikult paremat kogemust ja võimekust vara võõrandamiseks, peab selle funktsiooni täitmine olema kohtutäituritele kasulik. Riigi huvides eeldaks konfiskeeritud vara võõrandamise funktsiooni üle võtmine ka seda, et PPA ja MTA vabastataks vara hoiustamise kohustustest. Seega peab kohtutäituritel olema võimekus konfiskeeritud vara hoiustamiseks ning need kulutused tuleb neile hüvitada.

Kuna PPA ja MTA peavad igal juhul säilitama võimekuse süüteomenetluses ära võetud vara haldamiseks ning suurem osa konfiskeeritud varast on väiksema väärtusega, ei pruugi vara võõrandamise funktsiooni üle andmine tsentraliseeritud asutusele või kohtutäituritele tingimata tuua kaasa suuremat kasumlikkust.